

Тлумачальная запіска да Акта аб вызваленні ад адказнасці і аднаўленні ў правах асоб, якія падвергліся пераследам па палітычных матывах

На працягу 2020-2021 гадоў велізарная колькасць грамадзян Беларусі падверглася пераследам па палітычных матывах. Улетку 2021 году колькасць палітвязняў у Беларусі перавысіла паўтысячы, дзясяткі тысяч чалавек атрымалі адміністрацыйныя спагнанні, велізарная колькасць грамадзян былі звольненыя ці былі вымушаныя звольніцца, у дачыненні да грамадзян ужываліся іншыя санкцыі (канфіскацыя маёмасці, пазбаўленне прафесійных ліцэнзій і інш.).

Усе асобы, якія пазбаўленыя волі або ўтрымліваюцца пад вартай па палітычных матывах, павінны быць вызваленыя, іх крымінальная і адміністрацыйная адказнасць адмененая, павінны быць адмененыя прынятыя па палітычных матывах рашэнні аб звальненні і іншыя рашэнні, што ўшчамляюць правы грамадзян.

Аднак не існуе ўніверсальнага механізму, які дазволіў бы за адзін раз выпусціць усіх палітвязняў і аднавіць у правах усіх рэпрэсаваных грамадзян. Гэта звязана з наступнымі цяжкасцямі:

1. Спіс палітвязняў, які складаецца праваабарончымі арганізацыямі, не з'яўляецца вычарпальным. На жаль, не ўсе факты незаконнага прыцягнення да крымінальнай адказнасці становяцца вядомыя праваабаронцам. У сувязі з гэтым нельга ўжываць індывідуалізаваны падыход да вызвалення палітвязняў і аднаўлення парушаных правоў грамадзян.
2. Акрамя гэтага праваабаронцы вядуць улік толькі тых, каго прызнаюць палітвязнямі, то бок асобамі, якія ўтрымліваюцца пад вартай па абвінавачванні ў злачынстве. Аднак вялікая колькасць грамадзян атрымалі адміністрацыйную адказнасць, былі звольненыя, або іх правы іншым чынам былі парушаныя. Таму неабходны механізм аднаўлення ў правах значна больш шырокага кола асоб, чым проста палітвязні.
3. Выясенне прысудаў па палітычных матывах, прыцягненне да адміністрацыйнай адказнасці, звальненні і г.д. часцяком адбываліся па тых жа самых падставах і артыкулах, па якіх прыцягваліся да адказнасці грамадзяне справядліва і на законных падставах. У сувязі з

гэтым не атрымаецца аднаўленне ў правах на падставе абагульненага падыходу (напрыклад, вызваленне ад адказнасці асоб, асуджаных па канкрэтным артыкуле).

У сувязі з вышэйпададзеным прапануюцца наступныя прынцыпы аднаўлення ў правах асоб, якія падвергліся пераследу па палітычных матывах.

Прынцып 1. Падлягаюць неадкладнаму вызваленню грамадзяне і спыняюцца справы па тых артыкулах Крымінальнага кодэкса і Кодэкса аб адміністрацыйных правапарушэннях, па якіх усе ці практычна ўсе грамадзяне пераследваліся па палітычных матывах.

Гэта, напрыклад, наступныя артыкулы Крымінальнага кодэкса:

- Артыкул 130. Распальванне расавай, нацыянальнай, рэлігійнай альбо іншай сацыяльнай варожасці або розні, рэабілітацыя нацызму;
- Артыкул 293. Масавыя беспарадкі;
- Артыкул 342. Арганізацыя і падрыхтоўка дзеянняў, што груба парушаюць грамадскі парадак, або актыўны ўдзел у іх;
- Артыкул 356. Здрада дзяржаве;
- Артыкул 357. Змова або іншыя дзеянні, учыненыя з мэтай захопу дзяржаўнай улады;
- Артыкул 361. Заклікі да дзеянняў, скіраваных на прычыненне шкоды нацыянальнай бяспецы Рэспублікі Беларусь;
- Артыкул 361-1. Стварэнне экстрэмісцкага фармавання;
- Артыкул 363. Супраціў супрацоўніку органаў унутраных спраў або іншай асобе, якія ахоўваюць грамадскі парадак;
- Артыкул 364. Гвалт або пагроза ўжывання гвалту ў дачыненні да супрацоўніка органаў унутраных спраў;
- Артыкул 368. Абразы Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь;
- Артыкул 369. Абразы прадстаўніка ўлады;
- Артыкул 370. Знявага над дзяржаўнымі сімваламі;
- некаторыя іншыя артыкулы.

У межах гэтага механізму таксама будуць вызваленыя ад адказнасці грамадзяне, прыцягнутыя да адміністрацыйнай адказнасці па артыкулах 23.4., 23.34. Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях ад 21 красавіка 2003 г. і артыкулах 24.3. і 24.23. Кодэкса Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях ад 6 студзеня 2021 г.

Ніякага дадатковага дакумента для спынення спраў па такіх артыкулах і вызвалення зняволеных не патрабуецца. Усе змешчаныя пад вартай і ў зняволенні ў межах крымінальных спраў па гэтых артыкулах будуць вызваленыя на працягу 2 дзён, а па адміністрацыйных – на працягу 1 дня.

Прынцып 2. Асобы, прыцягнутыя да адказнасці па тых артыкулах КК і КаАП, якія выкарыстоўваліся для прыцягнення да адказнасці як па палітычных, так і па непалітычных матывах, не падлягаюць вызваленню ад адказнасці адразу. Аднак любая асоба, прыцягнутая да адказнасці па такіх артыкулах, змога запатрабаваць перагляду прысуду (пастановы) незалежным судом. Да перагляду справы выкананне пакарання ў дачыненні да такіх асоб будзе адкладзена, што дазволіць іх таксама вызваліць да суду.

У межах такога механізму могуць быць перагледжаныя справы па наступных артыкулах Крымінальнага кодэкса:

- Артыкул 218. Наўмыснае знішчэнне або пашкоджанне маёмасці;
- Артыкул 235. Легалізацыя («адмыванне») сродкаў, атрыманых злачынным шляхам;
- Артыкул 243. Ухіленне ад выплаты сум падаткаў, збораў;
- Артыкул 285. Стварэнне злачыннай арганізацыі або ўдзел у ёй;
- Артыкул 339. Хуліганства;
- і некаторыя іншыя артыкулы.

Справы па такіх артыкулах пераглядаюцца па заяве прыцягнутай да адказнасці асобы нанова ў першай інстанцыі. Падставай для адмены прысуду (пастановы) з'яўляецца палітычная матываванасць першапачатковага прысуду (пастановы).

Актам прапануецца вызначэнне палітычна матываванага прысуду (пастановы, рашэння), каб у суда была магчымасць аднавіць у правах асуджаных (пакараных) па палітычных матывах.

Парадак падачы заяў аб пераглядзе прысудаў (пастаноў) і парадак перагляду будзе ўрэгуляваны асобным законам.

Пералік артыкулаў па Прынцыпе 1 і Прынцыпе 2 можа пераглядацца зыходзячы з бягучай сітуацыі.

Прынцып 3. Падлягаюць аднаўленню на працы, а таксама аднаўленню ў іншых парушаных правах (канфіскацыі, пазбаўленне ліцэнзій і інш.) Грамадзяне, якія падвергліся пераследу па палітычных матывах.

Такія рашэнні будуць прымацца судом у максімальна кароткія тэрміны па заявах грамадзян у незалежнасці ад заканчэння тэрмінаў звароту ў суд. Парадак прыняцця такіх рашэнняў будзе ўрэгуляваны асобным законам.

Прынцып 4. Усе выплачаныя штрафы па адмененых пастановах падлягаюць вяртанню грамадзянам, грамадзяне, якія былі незаконна прыцягнутыя да адказнасці, або чые правы былі незаконна ўшчэмленыя, атрымаюць кампенсацыю.

Парадак вызначэння памеру кампенсацыі і прыняцця рашэння аб яе выплаце будзе ўрэгуляваны асобным законам.